

Osmanlı – Rusya İlişkilerinde Abhazya

Zaza Tsurtsumia

İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2018, 246 Sayfa, ISBN: 978-605-2070-08-6

Aytül DEVELİ*

Kafkasya, her zaman büyük devletlerin ilgi alanı olmuştur. Özellikle XVII. Yüzyıldan buyana bu coğrafyada, Rusya ve Osmanlı Devleti arasında çatışmalar yaşanmış, bu çatışmalar hem bölge tarihi hem de dünya tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu eserde, XV. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yükselmeye başlamasıyla Kafkaslar'da uyguladığı politika, XIX. yüzyılda Rusya ve Osmanlı Devleti'nin Abhazya için giriştiği mücadele ve Gürcistan'ın sınırları içerisinde bulunan özerk Abhazya'ya 1918 yılında düzenlenen Osmanlı askeri harekâtı anlatılmaktadır. Ayrıca Kitap, Osmanlı-Rus ilişkilerinde Abhazya konusunu ele alan ilk monografik eserdir.

Zaza Tsurtsumia Gürcistan'a bağlı Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nin merkezi Sohumı'de dünyaya gelmiştir. Tiflis İvane Cavahışvili Devlet Üniversitesi'nde tarih eğitimini tamamlayan Tsurtsumia halen Gürcistan Patrikliği Tamar Mefe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde Türkoloji Bölümü

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, İstanbul, develiaytul@gmail.com

başkanlığını yürütmektedir. Gürcü tarihçi Prof. Dr. Zaza Tsurtsunia Abhazya konusundaki uzmanlığı ile tanınır. Tsurtsunia'nın doktora tezi olan Osmanlı-Rusya İlişkilerinde Abhazya adlı eseri daha sonra kitap haline getirilmiştir. Kitap, beş ana bölüm ve bunlara bağlı alt başlıklardan oluşmaktadır. Ayrıca eserin arkasına İngilizce özet ve bibliyografya eklenmiştir.

XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Abhaz Prensiği, Osmanlı İmparatorluğu'nun politik, ekonomik ve dini etkisi altında kalmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u feth etmesiyle Karadeniz'in tamamının ele geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Buradaki Ceneviz ticaret kolonileri tasfiye edilmeli ve önemli ticaret yolları kontrol altına alınmalıydı. Bu politika kapsamında Kafkasya'da fiilen ilk fethedilen Sohumi kenti ve Ceneviz kolonileri olmuştur. Osmanlıların Kırım Hanlığını kendilerine bağlamaları ile birlikte bölgedeki ticaret de ellerine geçmiş ve Kırım Hanı'nın Kuzey Kafkas halklarını Gürcistan'a karşı kışkırtması ile birlikte Abazaların Abhazya'da yayılmasının temeli de atılmıştır. Osmanlı tüccarları Abhazya'ya meşin, tuz, tüfek, kılıç, bıçak, yay satıyor ve karşılığında esir, bal, balmumu, şimşir ve av kuşları alıyorlardı. Abhazya'da at yetiştiriciliği çok yaygındı. Abhaz atları Osmanlı Sarayı ve ordusunun ihtiyaçları için satın alınıyordu. XVII. yüzyılda Sohumi limanı üzerinden Abhazya ile ticaret yapan Osmanlı tüccarları ve limana sefer yapan gemiciler çok iyi örgütlenmişti. Ayrıca Osmanlı'ya eğitim görmek için gidenlerin yanısıra savaş esiri veya köle olarak götürülen Kafkasyalılar da bulunuyordu. Bunlar dışında Osmanlı kalelerindeki hizmetleri nedeniyle İstanbul'a getirilerek Osmanlı Ordusu'na katılan Abhazlar ve Kafkasyalılar da çoktu.

VI. yüzyılda Bizanslılar vasıtasıyla Hıristiyanlaşan Abazaların piskoposluk merkezi Abhazya'daki Soteriupolis (Dranda) idi. Osmanlı Devleti'nin talimatı ile bölgede İslamlaştırma faaliyetleri başlatılmıştır. Ancak XVIII. Yüzyılın son yarısında Şirvaşidze hanedanı İslâmiyet'i kabul etmiştir. Abazalar 1768-1774 arasındaki Osmanlı-Rus savaşı sırasında Kafkasya'da stratejik bir yer edinmeye çalışan Ruslar tarafından Osmanlı'ya karşı silahlandırılmıştır. Abaza Beyi Levan'nın Rus himayesini talep etmesi, Rusların bütün Abhazya'yı almak istemeleri yüzünden kabul edilmemiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Ruslara bağlılığını bildiren ve Hıristiyanlığı kabul ederek Georgi adını alan Sefer Bey, 1808 yılında Abhazya'nın Rusya'ya bağlanmasını talep etmiştir. Fakat Ruslar o sırada Osmanlılarla mütareke yapmış olmalarından dolayı bu isteği kabul etmemiştir. Bununla birlikte bir süre sonra Çar I. Aleksandr, 17 Şubat 1810'da yayımladığı bildiriyle Abhazya'nın Rusya'ya bağlandığını duyurmuştur. Ruslar 7 Ekim 1826'da imzalanan Akkirman Antlaşması ile Sohumideki varlıklarını resmileştirmişlerdir.

1815'de gerçekleştirilen Viyana Kongresi ile ilk defa Doğu Sorunu Avrupa Ülkeleri'nin gündemine girmiştir. Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ile birlikte sınırları içinde kalan Balkan Ülkeleri üzerinde etkisini artırmaya çalışmıştır. İngiltere ve Fransa bölgede hakimiyetini elinde tutmak istemiş ve Osmanlı ile uzlaşmaya varmıştır. Bu koalisyonun amacı Kafkasya'yı Rusya'nın elinden almak, Kırım ve Gürcistan'da Osmanlı hakimiyetini sağlamak ve Çerkesler için yine Osmanlı

himayesinde bağımsız bir devlet oluşturmaktır. Rusya, 1853 yılında Osmanlı Devleti'nden, bu ülkede bulunan Ortodoksların himayesini ve kiliselerinin kutsal alanlarının kendilerine verilmesini istemiştir. Padişah tarafından bu istek kabul edilmeyince Rus Ordusu Moldova'ya saldırmış ve Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştır. Avrupa ülkelerinin de dahil olduğu bu savaşa ‘‘ Doğu Savaşı ‘‘ veya ‘‘ Kırım Savaşı ‘‘ denir. Fransa ve İngiltere, savaş sırasında kendi çıkarlarının tehlikeye girdiğini anlayınca Rusya ile ateşkes görüşmelerine başlar ve 1856'da Paris antlaşması imzalanır. Bu antlaşmaya göre Rusya ve Osmanlı savaş öncesi hakim oldukları toprakları geri alırlar, Karadeniz tarafsız ve askerden arındırılmış bölge ilan edilir. Abhazya'daki son Osmanlı birliği 1856'da ayrılır. Rus birlikleri Sohumî'ye girer ve İmparator II. Aleksandr Sohumî'ye giren Rus birliklerinin başına Abhazya Prensini geçirir. Böylece Rusya Abhazya'nın özerkliğini tanıır ve Mikheil Şarvaşidze'yi de himayesi altındaki Abhazya yöneticisi olarak kabul eder.

XIX. yüzyılın başlarından itibaren Abazaların yaşadığı kitlesel sürgün ve göç hareketleri aynı yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. Rusya, Kuzey Kafkas halklarını Osmanlı topraklarına göçe zorlayarak, stratejik öneme sahip bu bölgede kendi hâkimiyetini kurmak istemiştir. Bu sürgün ve göç hareketi, Abhazya ve genelde Kafkas tarihinin en trajik olaylarından birisidir. Kuzey Kafkas halkları Rusya Çarlığı'na karşı ayaklanmış ve ayaklanmalar kanlı savaşları doğurmuştur. Savaşın sonucunda Kuzey Kafkas halkları Osmanlı İmparatorluğu'na zorunlu olarak göç etmeye başlamışlardı. 1867 yılında Abhazların Osmanlı İmparatorluğu'na ilk zorunlu göçünde 20 bin Abhaz vatanını terk etmek zorunda kalmıştır. 93 Harbi'nde (1877-1878) bölgeden göç ettirilen insan sayısı 82.000'dir

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında Kafkasya ile yakından ilgilenmiş, Rusya ile arasında duvar görevi görecek olan, Abhazya'nın da içinde bulunduğu Kuzey Kafkasya Devleti'nin kurulmasını istemiştir. Enver Paşa'ya bağlı olan Teşkilat-ı Mahsusa bu doğrultuda çalışmalar yapmış ancak başarılı olunamamıştır. 1917 Şubatında Rus Çarlığı'nın yıkılması üzerine Abhazlar ve Gürcüler iki bağımsız eşit ülke konumu kazanmıştır. 26 Mayıs 1918'de Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti kurulduktan sonra bir tümen Gürcü ordusu Abhazya'ya girerek burayı Gürcistan'ın vilâyeti haline getirmiş ve bu durum 1921 yılına kadar sürmüştür.

Bir doktora çalışması olarak hazırlandığı için akademik bir dile sahip olan eser, Osmanlı'nın Kafkas politikasını Abhazya özelinde objektif bir bakış açısıyla okuyucuya sunuyor. Hacminin çok da büyük olmaması ise Abhazya hakkında genel bilgi edinmek isteyen okurlar için iyi bir kaynak hâline getiriyor.